

Ko Ameriki »dogaja« Marx in dokumentarci opravljajo nalogo medijev

Moorov Kapitalizem: ljubezenska zgodba

Gregor Zamuda

Na filmska platna v Sloveniji se konec decembra vrača bufon ameriškega dokumentarnega filma, Michael Moore. Že davno rutiner, ko gre za razkrivanje ameriških gospodarskih, političnih in kulturnih absurdov, se Moore to pot odloči, da je čas, da tudi ZDA spoznajo, kaj pomeni na glavi stoječega Hegla postaviti na noge.

Nehvaležne naloge se loti z opiranjem na preprosto govorico, s pomočjo katere odbrzi skozi pojave, kot so blagovni fetišizem, lažna zavest, sesutje realnega sektorja in nenadzorovana ekspanzija finančnega sektorja, ter pokaže, kako ekonomsko-politični okvir njegove dežele oblikuje »svobodo« posameznikov in njihove medsebojne odnose. Sistem, ki generira predvsem pohlep in vampirsko hlastanje za kratkoročnim izplenom, Mooru nudi neizčrpen vir argumentov za utrjevanje njegove pozicije. Osredotoči se na tragedije posameznikov in njihovega okolja, povezane z bolj ali manj zakonitimi oblikami sistemske goljufije – mednje spada tudi trgovanje s hišnimi hipotekami, za katere je bilo jasno, da nimajo finančnega kritja – ki so končno sprožile krizo globalnih razsežnosti.

Moorova filmska govorica ostaja groba, temelječa na hitrem tempu ironične kolažne montaže, v katero je to pot vnesel nekaj več animiranega in zvočnega poigravanja. Režiserju ostaja ljuba uporaba arhivskih propagandnih posnetkov, ki skozi optiko zgodovinske distance postanejo

tragikomično očitni. Manj je neposredne konfrontacije z drugače mislečimi, saj Moore zaradi prevelike javne prepoznavnosti in pretekle neusmiljene zlorabe/izrabe privilegija zadnje besede, ki mu jo daje moč filmske montaže in reza, praktično ne dobi več sogovornikov iz nasprotnega tabora. Preostanejo mu le ironični, občasno patetično napihnjeni voice-over komentarji in značilni sarkastično aktivistični manevri na terenu, ki pa izpadejo precej bolj medlo kot v njegovi najboljših časih, ko je pokazal, da lahko na lokalnih volitvah uspešno kandidira sobna rastlina, ali ko je Miki Miško soočil s problemom izkoriščanja delavcev s strani korporacije Disney. Njegova filmska forma vseeno ostaja dramaturško nabita in namenu zadostna, pripovedna drža pa – tudi zaradi vnovičnega poenostavljanja kompleksne teme in umanjkanja nasprotnih mnenj – relativno prepričljivo pokončna, segajoča vse do poziva k državljski nepokorščini – zakaj bi si družbeno delili le izgubo?

Kot je za Moora običajno – pet od sedmih najbolj gledanih dokumentarcev v zgodovini je njegovih – tudi *Kapitalizem: ljubezenska zgodba* (Capitalism: A Love Story, 2009) v ZDA podira prodajne rekorde. Poleg prijaznosti do široke publike in aktualnosti teme gre to pripisati renesansi dokumentarnega filma, ki se odraža tako v festivalski kot običajni distribuciji. Gre zgolj za najnovejšega iz vrste dokumentarcev, ki so hvaležnemu in vse številčnejšemu gledalstvu v zadnjem obdobju ponazorili, da je slavna nevidna roka prostega trga nevidna zato, ker ne obstaja. Če naj bo namen pokazati na barvitost pristopov, velja izpostaviti vsaj tri: nepokroviteljsko monumentalni *Denar sveta grobar* (Let's Make Money, 2008, Erwin Wagenhofer), strogo didaktično animirani *Denar kot dolg* (Money as Debt, 2007, Paul Grignon) in nemi, boleče puristični film *Smrt delavca* (Workingman's Death, 2005, Michael Glawogger).

Razlogi za poraslo priljubljenost dokumentarnega filma onkraj okvirja televizije in inflacijo dokumentarcev, ki preizprašujejo domnevne politično-gospodarske gotovosti, so bržkone mnogoteri, med poglavitne tri – če se ozremo onkraj temeljnih idejnih vzgibov, ki jih nakaže tudi Moore – pa ne bi bilo predrzno uvrstiti naslednjih: demokratizacija produkcije in distribucije, ki so jo prinesli digitalna kamera, visoko zmogljiv osebni računalnik in internet; potreba po pobegu od cenenega eskapizma, s katerim so sicer prežete kinodvorane; naslavljanje demokratičnega deficita (demokracija predpostavlja informiranega volivca) ter izginevanje polj svobodnega govora, ki si podajata roko s psevdo javnim prostorom in psevdo javnimi mediji, zapisanimi praznemu spektaklu in dokumentarnim filmom, usmerjenim v preteklost.